

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології

На правах рукопису

ДРОБОТ В.Л.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВІВ ВОЛЬОВИХ
ЯКОСТЕЙ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЇ У ЮНАКІВ**

Спеціальність: 053 «Психологія»
(код) (назва спеціальності)
Освітня програма Психологія
(назва)
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
кандидат медичних наук,
професор, директор
Регіонального
реабілітаційного центру для
підлітків,
Коваленко Тетяна Юріївна

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол засідання кафедри психології
№ 15 від 06.06.2024
Завідувач кафедри психології
Людмила ПРИСНЯКОВА
Нормоконтроль
Наталія СЕРГІЄНКО

Дніпро, 2024

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології
Освітній ступінь магістр
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології

 Людмила ПРИСНЯКОВА

«12» 06. 2024 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

ДРОБОТ В.Л.

1. Тема роботи: «Дослідження зв'язку особливостей проявів вольових якостей та прокрастинації у юнаків».

2. Науковий керівник роботи: Коваленко Тетяна Юріївна

3. Строк подання роботи на кафедру: 07.06.2024

4. Мета кваліфікаційної роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості зв'язку вольових якостей та прокрастинації юнаків.

5. Завдання кваліфікаційної роботи

(1) Проаналізувати сучасну наукову літературу з приводу досліджень вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків та сформулювати уявлення щодо особливостей проявів цих явищ на сучасному етапі формування наукових знань з цієї проблематики.

(2) Проаналізувати методологічні засади емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків, сформулювати полігон досліджуваних, підібрати методичний інструментарій емпіричного дослідження, організувати проведення емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків.

(3) Провести емпіричне дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків, за допомогою математико-статистичного апарату обробити первісні результати дослідження,

сформувати висновки щодо можливих закономірностей проявів розвитку прокрастинації юнаків.

(4) Оформити звіт про проведене дослідження.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

\п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
.	Вступ		виконано
.	I Розділ		виконано
.	II Розділ		виконано
.	III Розділ		виконано
.	Робота в цілому		виконано

Науковий керівник _____

Здобувач вищої освіти _____ ДРОБОТ В.Л.

Дата видачі завдання 03.09 . 2024 р.

АНОТАЦІЯ

Актуальність теми. Актуальність даній проблематики пов'язана з особливостями розвитку сучасного суспільства, однієї із сторін якого є наявність впливів, які затримують розвиток активності молоді.

Суспільні явища, впливаючі на молодь, формують у неї ряд негативних рис, деякими з них є не розвиток волевих якостей та розвиток прокрастинації.

У розробці проблеми волевих якостей та їх виховання значну роль відіграли роботи І.Д. Беха, Л.С. Виготського, А.І. Висоцького, В.А. Іваннікова, Є.П. Ільїна, К.Н. Корнілова, В.А. Крутецького, А.Ц. Пуні, П.І. Розмислова, С.М.Рівеса, П.А. Рудика, В.І. Селіванова, Б.М. Смирнова, К.Д. Ушинського, О.А. Черникової, Т.І. Шульги та ін.

У розробці проблеми прокрастинації прийняли участь Р. Баранова, Т. Вайда, Я. Варварічева, Н. Гаранян, М. Дворник, К. Дубінін, О. Журавльова, М. Карловська, О. Кравець, К. Лей, Н. Мілграм, Т. Мотрук, М. Останіна, Б. Такмен, Є. Татарінова, А. Шиліна, Н. Шухова, М. Хагбін, Л. Юен та інші.

Отже, велика кількість досліджень присвячені вивченню цих феноменів, рівень розвитку яких впливає на формування активності молоді. Тому ми вважаємо необхідним визначити тему нашої дослідження: «Дослідження зв'язку особливостей проявів волевих якостей та прокрастинації у юнаків».

Об'єкт нашого дослідження – особливості поведінки та відношень до діяльності юнаків.

Предмет нашого дослідження – зв'язок особливостей проявів волевих якостей та прокрастинації у юнаків.

Метою нашого дослідження було – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості зв'язку волевих якостей та прокрастинації юнаків.

Завдання нашого дослідження були:

1. Проаналізувати сучасну наукову літературу з приводу досліджень вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків та сформулювати уявлення щодо особливостей проявів цих явищ на сучасному етапі формування наукових знань з цієї проблематики.

2. Проаналізувати методологічні засади емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків, сформулювати полігон досліджуваних, підібрати методичний інструментарій емпіричного дослідження, організувати проведення емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків.

3. Провести емпіричне дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків, за допомогою математико-статистичного апарату обробити первісні результати дослідження, сформулювати висновки щодо можливих закономірностей проявів розвитку прокрастинації юнаків.

4. Оформити звіт про проведені дослідження.

Гіпотезою нашого дослідження було наступне висловлювання: існування підлітків у сучасних умовах супроводжується незначним зв'язком між вольовими якостями та прокрастинацією

Методи дослідження:

теоретичні – аналіз наукової літератури, виокремлення та узагальнення уявлень сучасних науковців, порівняння наукових поглядів, індуктивні та дедуктивні умовиводи, синтез наукових поглядів, системний аналіз;

емпіричні – психодіагностичний інструментарій («Опитувальник вольових якостей особистості (М. Чумаков)», «Методика дослідження вольової організації особистості (А. Хохлов)», «Шкала загальної прокрастинації К. Лей», «Шкала прокрастинації Б. Такмана», «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»);

математико-статистичні – знаходження вибірових середніх, дисперсії, асиметрії, ексцесу, перевірка однорідності вибірки за допомогою критерію Стъдента, кореляційний аналіз за допомогою коефіцієнта Пірсона

Структура роботи: вступ, два розділа, висновки до розділів, загальні висновки, список літературних джерел, додатки.

ABSTRACT

The relevance of this issue is related to the peculiarities of the development of modern society, one of the sides of which is the presence of influences that delay the development of youth activity.

Social phenomena affecting young people form a number of negative traits in them, some of them are the lack of willpower development and the development of procrastination.

In the development of the problem of strong-willed qualities and their education, a significant role was played by the works of I.D. Bekha, L.S. Vygotsky, A.I. Vysotskyi, V.A. Ivannikova, E.P. Ilyina, K.N. Kornilova, V.A. Krutetskoho, A.Ts. Puni, P.I. Rozmyslova, S.M. Rivesa, P.A. Rudyka, V.I. Selivanova, B.M. Smirnova, K.D. Ushinsky, O.A. Chernykova, T.I. Shulgi and others.

R. Baranova, T. Vaida, Y. Varvaricheva, N. Garanyan, M. Dvornyk, K. Dubinin, O. Zhuravlyova, M. Karlovska, O. Kravets, K. Ley, N. Milgram took part in the development of the problem of procrastination. T. Motruk, M. Ostanina, B. Takmen, E. Tatarinova, A. Shilina, N. Shukhova, M. Hagbin, L. Yuen and others.

Therefore, a large number of studies are devoted to the study of these phenomena, the level of development of which affects the formation of youth activity. Therefore, we consider it necessary to determine the topic of the present study: "Investigation of the connection between the specific manifestations of strong-willed qualities and procrastination in young men."

The object of our research is the peculiarities of behavior and attitudes towards the activities of young people.

The subject of our research is the connection between the specific manifestations of strong-willed qualities and procrastination in young men.

The goal of our study was to theoretically substantiate and empirically investigate the specifics of the connection between willpower and procrastination in young men.

The tasks of our research were:

1. To analyze the modern scientific literature on the study of strong-willed personality qualities and manifestations of procrastination in young men and to form an idea about the peculiarities of the manifestations of these phenomena at the current stage of the formation of scientific knowledge on this issue.

2. To analyze the methodological principles of the empirical study of the connection between the strong-willed qualities of the personality and the manifestations of procrastination in young men, to form a testing ground, to select the methodological tools of the empirical research, to organize the conduct of an empirical study of the connection between the strong-willed qualities of the personality and the manifestations of procrastination in young men.

3. To conduct an empirical study of the connection between the strong-willed qualities of the individual and the manifestations of procrastination in young men, to process the initial results of the study with the help of a mathematical and statistical apparatus, to form conclusions about the possible regularities of the manifestations of the development of procrastination in young men.

4. Prepare a report on the conducted research.

The hypothesis of our study was the following statement: the existence of adolescents in modern conditions is accompanied by a slight connection between volitional qualities and procrastination

Research methods:

theoretical - analysis of the literature, highlighting and generalizing the ideas of modern scientists, comparison of scientific views, inductive and deductive conclusions, synthesis of scientific views, systematic analysis;

empirical - psychodiagnostic toolkit ("Questionnaire of volitional qualities of the personality (M. Chumakov)", "Methodology of the study of the volitional organization of the personality (A. Khokhlov)", "General procrastination scale by K. Ley", "Procrastination scale by B. Takman", "Questionnaire" Reasons for personal tendency to postpone tasks" M. Dvornyk");

mathematical and statistical - finding sample means, dispersion, asymmetry, kurtosis, checking the homogeneity of the sample using the Student's test, correlation analysis using the Pearson coefficient

The structure of the work: introduction, two chapters, conclusions to the chapters, general conclusions, a list of literary sources, appendices.

ЗМІСТ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ЗВ'ЯЗОК ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВІВ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЇ У ЮНАКІВ	14
1.1. Вольові якості особистості як предмет вивчення психології	14
1.2. Закономірності формування вольових якостей юнаків	20
1.3. Особливості проявів прокрастинації у юнаків	21
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВІВ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЇ У ЮНАКІВ	28
2.1. Мета, завдання, гіпотеза та етапи проведення емпіричного дослідження особливостей зв'язку проявів вольових якостей та прокрастинації юнаків ...	28
2.2. Аналіз полігону досліджуваних	29
2.3. Методичний інструментарій	30
2.4. Аналіз результатів дослідження	32
2.4.1. Аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова	32
2.4.2. Аналіз результатів дослідження за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова.	35
2.4.3. Аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей»	39
2.4.4. Аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана»	44
2.4.5. Аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»	48
2.4.6. Встановлення взаємозв'язку між проявами вольових якостей та проявами прокрастинації	51
Висновки до розділу 2	53
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність даній проблематики пов'язана з особливостями розвитку сучасного суспільства, однієї із сторін якого є наявність впливів, які затримують розвиток активності молоді.

Суспільні явища, впливаючі на молодь, формують у неї ряд негативних рис, деякими з них є не розвиток вольових якостей та розвиток прокрастинації.

У розробці проблеми вольових якостей та їх виховання значну роль відіграли роботи І.Д. Беха, Л.С. Виготського, А.І. Висоцького, В.А. Іваннікова, Є.П. Ільїна, К.Н. Корнілова, В.А. Крутецького, А.Ц. Пуні, П.І. Розмислова, С.М.Рівеса, П.А. Рудика, В.І. Селіванова, Б.М. Смирнова, К.Д. Ушинського, О.А. Черникової, Т.І. Шульги та ін.

У розробці проблеми прокрастинації прийняли участь Р. Баранова, Т. Вайда, Я. Варварічева, Н. Гаранян, М. Дворник, К. Дубінін, О. Журавльова, М. Карловська, О. Кравець, К. Лей, Н. Мілграм, Т. Мотрук, М. Останіна, Б. Такмен, Є. Татарінова, А. Шиліна, Н. Шухова, М. Хагбін, Л. Юен та інші.

Отже, велика кількість досліджень присвячені вивченню цих феноменів, рівень розвитку яких впливає на формування активності молоді. Тому ми вважаємо необхідним визначити тему налошщо дослідження: «Дослідження зв'язку особливостей проявів вольових якостей та прокрастинації у юнаків».

Об'єкт нашого дослідження – особливості поведінки та відношень до діяльності юнаків.

Предмет нашого дослідження – зв'язок особливостей проявів вольових якостей та прокрастинації у юнаків.

Метою нашого дослідження було – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості зв'язку вольових якостей та прокрастинації юнаків.

Завдання нашого дослідження були:

5. Проаналізувати сучасну наукову літературу з приводу досліджень вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків та сформулювати уявлення щодо особливостей проявів цих явищ на сучасному етапі формування наукових знань з цієї проблематики.

6. Проаналізувати методологічні засади емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків, сформулювати полігон досліджуваних, підібрати методичний інструментарій емпіричного дослідження, організувати проведення емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків.

7. Провести емпіричне дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків, за допомогою математико-статистичного апарату обробити первісні результати дослідження, сформулювати висновки щодо можливих закономірностей проявів розвитку прокрастинації юнаків.

8. Оформити звіт про проведені дослідження.

Гіпотезою нашого дослідження було наступне висловлювання: існування підлітків у сучасних умовах супроводжується незначним зв'язком між вольовими якостями та прокрастинацією

Методи дослідження:

теоретичні – аналіз наукової літератури, виокремлення та узагальнення уявлень сучасних науковців, порівняння наукових поглядів, індуктивні та дедуктивні умовиводи, синтез наукових поглядів, системний аналіз;

емпіричні – психодіагностичний інструментарій («Опитувальник вольових якостей особистості (М. Чумаков)», «Методика дослідження вольової організації особистості (А. Хохлов)», «Шкала загальної прокрастинації К. Лей», «Шкала прокрастинації Б. Такмана», «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»);

математико-статистичні – знаходження вибірових середніх, дисперсії, асиметрії, ексцесу, перевірка однорідності вибірки за допомогою критерію Стъдента, кореляційний аналіз за допомогою коефіцієнта Пірсона

Структура роботи: вступ, два розділа, висновки до розділів, загальні висновки, список літературних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ЗВ'ЯЗОК ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВІВ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЇ У ЮНАКІВ

1.1. Вольові якості особистості як предмет вивчення психології

Вчені вважають, що якості особистості – це:

- вроджені чи набуті звички, спосіб мислення й поведінки [39, с. 8];

- стійка сукупність властивостей та рис особистості [40.];

- загальні властивості людини, що характеризують її світогляд, особливості характеру та опосередковано впливають на результати трудового процесу [9, с. 173];

- сукупність стійких, сутнісних характеристик особистості [6].

На думку К. Гнезділової, провідні якості особистості можливе поділити на чотири групи: загальні (свідомість), моральні (відображення соціальної характеристики особистості), інтелектуальні (розумові), вольові й емоційні (саморегуляція особистості) якості [8, с. 151].

Воля виступає психічним процесом, який відбувається в свідомості людини та здійснює цілеспрямовану регуляцію діяльності і поведінки. Головною метою волі як психічного процесу є досягнення індивідом поставленої мети. Воля проявляється у можливості та здатності особистості до подолання різноманітних перешкод та складних ситуацій, а також у здатності досягати цілей й керувати при цьому власною поведінкою [1; 18].

Якщо розглядати волю в її широкому розумінні, то вона «поєднує в собі усі процеси, які безпосередньо з нею пов'язані – вольові дії, стани, регуляція та саморегуляція поведінки, тощо; а у вузькому сенсі вольова сфера особистості містить в собі лише вольові якості індивіда» [12; 20; 34].

Воля вважається результатом розвитку людини в суспільному та історичному аспектах; саме під час діяльності особистості у неї формується

воля, що в свою чергу вимагає від індивіда зусиль, навичок та вмінь, а також якостей вольової регуляції поведінки [33; 34].

Розвиток волі в індивіда пов'язаний з низкою важливих особливостей: процесом перетворення мимовільних психічних процесів у довільні; набуттям контролю над індивідуальною поведінкою та активністю; формуванням та розвитком вольових якостей; усвідомленням поставлених цілей та мети, їх досягнення, подолання перешкод та застосування вольових зусиль протягом тривалого часу [34].

Вольова регуляція особистості поєднує в собі вольові процеси індивіда (вольові вчинки та зусилля), вольову діяльність (довільні та мимовільні дії та акти), вольові стани індивіда (психічні стани, які активізують та оптимізують роботу фізичних, інтелектуальних та моральних сил індивіда), якості волі (стійкі та незалежні психічні утворення) [18].

Визначення поняття «воля» у науки пов'язане з наступними напрямками [14] визначення волі:

як особливого виду мотивації;

як особливого утворення, що проявляється в ситуації, коли людина приймає зовнішньо визначені вимоги щодо її поведінки, а тому вважає, що вона має їх виконати;

як здатність людини до саморегуляції;

як особлива форма психічної регуляції;

як контролю людини над власними діями та поведінкою;

як уміння бачити й долати внутрішні та зовнішні перешкоди на шляху досягнення поставленої мети;

як здатність людини здійснювати свідомий вибір рішення за наявності його альтернатив.

В сучасних поглядах науковців на визначення вольових якостей існує різноманітність.

С. Гончаренко визначає волю як свідому саморегуляцію людиною поведінки й діяльності, що полягає у здатності активно досягати поставленої

мети, успішно долаючи на цьому шляху зовнішні та внутрішні перешкоди [10, с. 58].

В сучасних поглядах науковців на визначення вольових якостей існує різноманітність.

Важливою складовою волі індивіда виступають вольові якості та властивості – стійкі вияви вольової поведінки та волі загалом, що розвиваються під впливом додання перешкод або на основі отриманих результатів подолання труднощів (вольового досвіду). У більш вузькому значенні вольові якості характеризують вольову регуляцію людини, що в свою чергу пов'язується із вольовими зусиллями для подолання складнощів [38].

К. Савченко вважає вольові якості як відносно стійкі, незалежні від конкретної ситуації психічні утворення, що засвідчують досягнутий особистістю рівень свідомої саморегуляції поведінки, її володіння собою [37, с. 6].

Р. Павелківа вважає, що вольові якості – це відносно стійкі, незалежні від конкретної ситуації психічні утворення, що засвідчують досягнутий особистістю рівень свідомої саморегуляції поведінки, її влади над собою. До їх числа автор відносить такі: мужність, цілеспрямованість, рішучість, самостійність, наполегливість, ініціативність, витримку тощо [30, с. 332].

У підручнику “Загальна психологія” вольові якості особистості визначають “як відносно незалежні від конкретної ситуації риси особистості, що засвідчують рівень свідомої саморегуляції поведінки” [32, с. 359].

Вольові якості є відносно стабільними індивідуальними утвореннями, що виявляються за цілеспрямованого впливу на зовнішнє середовище, внутрішні процеси і стани та на саму особистість, тобто вольові якості є її індивідуальними рисами. Це- стійкі характеристики людини, завдяки яким вона спроможна керувати своїми психічними процесами, діями та поведінкою, за необхідності долати зовнішні та внутрішні перешкоди на шляху досягнення поставленої мети.

Вчені визначають необхідність класифікувати вольові якості.

Наприклад, І. Березовська виокремила дві групи вольових якостей: якості, що пов'язані з активністю людини (цілеспрямованість, наполегливість, завзятість, ініціативність, самостійність, рішучість, сміливість); якості, що пов'язані із саморегуляцією (самовладання, витримка, терплячість, самоконтроль) [3, с. 8].

Артюшенко А. О. вольові якості особистості поділяє на такі групи:

1) вольові якості, що відображають здатність людини постійно висувати перед собою життєво й суспільно важливі цілі та підпорядковувати свою поведінку їх досягненню (цілеспрямованість, що ґрунтується на ідейному переконанні);

2) вольові якості, що характеризують здатність людини постійно шукати шляхи досягнення поставленої мети, виконання прийнятого рішення (активність, ініціативність, рішучість, енергійність, самостійність, відповідальність, наполегливість);

3) вольові якості, що відбивають здатність людини підпорядковувати свою поведінку об'єктивній необхідності (дисциплінованість, мужність, стійкість, сміливість, уміння володіти собою) [2].

Серед основних вольових якостей варто виділити наступні групи [4]:

1) первинні вольові якості: сила волі – вольове зусилля індивіда, що застосовується до досягнення поставлених цілей; наполегливість – здатність індивіда до мобілізації власних можливостей задля подолання труднощів протягом тривалого часу; витримка – здатність людини до гальмування думок та почуттів, дії та діяльності загалом, які в свою чергу заважають прийняттю рішення та його результативності; енергійність – можливість індивіда швидко діяти із застосуванням індивідуальних сил (фізичних та моральних);

2) вторинні якості волі: рішучість – здатність людини приймати власні рішення та реалізовувати їх у діяльності; сміливість – вміння індивіда долати страхи та бути готовим до ризикованих дій та вчинків задля досягнення поставлених цілей; самовладання – здатність особистості контролювати почуття та емоції, підпорядковувати власну поведінку відповідно до

поставлених цілей; впевненість в собі – готовність слідувати за власними рішеннями, орієнтуючись і довіряючи власним силам та ресурсам [4; 27];

3) третинні вольові якості: відповідальність – вміння особистості дотримуватись та виконувати моральні та етичні норми та вимоги поведінки; дисциплінованість – свідома поведінка людини, що підпорядковується прийнятим в суспільстві нормам та порядку; принциповість – керування певною ідеєю чи переконанням та підпорядкування під нього індивідуальної поведінки; обов'язковість – здатність людини брати на себе певні обов'язки та виконувати їх; ініціативність – прагнення особистості до пошуку нових способів дій та реалізації задуманого, здатність до постановки цілей та спрямованих на них активних вчинків; організованість – свідоме планування власної діяльності та праці; виконливість – виконання власних обов'язків, старанне ставлення до відповідних завдань чи доручень [4].

Провідними вольовими якостями людини вважаються такі такі: ініціативність, витримка, самостійність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, відповідальність, ініціативність, самовладання, стійкість, моральність, рішучість, дисциплінованість, колективізм, витривалість, витримка, терпіння, концентрація уваги, зосередженість, працездатність [23].

Фігура О. В. виокремлює: цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, завзятість, сміливість, ініціативність, самостійність, витримку, володіння собою [48].

На думку Дубовика Ю.М. [13] найважливішими вольовими якостями є: цілеспрямованість, ініціативність, наполегливість, витримка, сміливість, дисциплінованість, організованість, енергійність.

Цілеспрямованість – це вміння підпорядковувати свої дії поставленим цілям [13].

О. Старинська розглядає ініціативність як особливу форму активності суб'єкта, що дає йому змогу продовжувати пізнавальну або практичну діяльність за межами того, що вимагається, самостійно й активно формулювати проблеми та знаходити нестандартні шляхи їх вирішення [44].

Як вважає Е. Єрьоменко, наполегливість проявляється в здатності індивіда завершити розпочату справу й досягти поставленої мети в процесі тривалої й напруженої діяльності. Як вважає автор, ця якість відображає також уміння людини реалізувати свої прагнення як один із найважливіших видів внутрішньої мотивації [17, с. 17].

Витримка означає здатність людини до утримання від чогось непотрібного, стихійного, шкідливого [15, с. 115].

Сміливість – це вольова якість, яка відображає здатність особистості приймати певне рішення та його виконувати в небезпечній для себе ситуації. Сміливість є життєво необхідною рисою сучасної людини. Сформованість цієї якості є необхідною передумовою для прояву людиною таких складніших якостей, як принциповість, стійкість, мужність [15, с. 115].

Дисциплінованість - важлива особистісна якість, що характеризується відповідальним ставленням людини до справи, розвиненим почуттям обов'язку, високими вимогами щодо власної поведінки й поведінки інших людей [41, с. 194]; якість особистості, що включає звичку людини до дисципліни, витримку, внутрішню організованість, відповідальність, готовність і звичку підкорятися власним цілям (самодисципліна) і соціальним установкам» [10, с. 127].

Організованість проявляється в умінні людини розумно планувати й упорядковувати організацію власної діяльності, а також реалізовувати ці плани в реальній діяльності та поведінці. Ця якість дає людині змогу доцільно й економічно використовувати свій робочий і вільний час [10].

Енергійність як вольова якість людини проявляється в її спроможності діяти з великим напруженням своїх фізичних і духовних сил, концентруючи свої зусилля на досягненні поставленої мети. Енергійна людина зазвичай характеризується також активністю, діяльністю, наполегливістю [10].

1.2. Закономірності формування вольвих якостей юнаків

Питання розвитку вольової сфери постає в аспекті становлення особистості в цілому, оскільки воля є її невід'ємним компонентом, та формується при взаємодії з іншими чинниками. Традиційно у вітчизняній психології фахівцями виділяються внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на формування особистості. Провідна роль у формуванні особистості, на думку фахівців, належить зовнішнім факторам, водночас, вчені не заперечують важливості внутрішніх.

Таким чином, на розвиток та формування вольової сфери юнака впливають [49]:

типологічні особливості нервової системи;

вікові психічні новоутворення: розвиток самосвідомості, становлення Я-концепції; особистісне та професійне самовизначення, вікова криза психічного розвитку;

активність особистості;

фактор діяльності;

виховання та самовиховання;

моральний компонент - стійкі переконання, цілісний світогляд;

емоційне благополуччя в сім'ї,

стиль дитячо-батьківських стосунків;

мотиваційна сфера та характерологічні особливості.

Найхарактернішими рисами вольової поведінки юнака є самостійність та ініціативність. Умови життя, загальний розвиток підлітка сприяють формуванню цих якостей. У психіці юнака багато протиріч. Вони виявляють сильну волю до самоствердження, проте ще не знають своїх можливостей і недооцінюють своїх недоліків. Активна, але незріла воля юнака завдає зазвичай чимало клопоту вчителям, батькам [45].

В особистості юнака чітко виявляються тенденції, відмінні від школярів інших вікових періодів, без врахування яких неможливо успішно

вести виховну роботу. Насамперед, у всіх юнаків активно розвивається потреба в самовихованні волі [49].

Період ранньої юності в психічному аспекті – це вік формування характеру з усіма його основними компонентами: світоглядом, волею, моральними почуттями і стосунками [45].

Великий вплив на розвиток волі учнів старших класів має формування стійких життєвих ідеалів. Якщо підлітки лише мріють про мету свого життя, то старший школяр всіма обставинами поставлений перед необхідністю вибору для себе життєвого шляху. Він постійно оцінює свої інтереси, схильності, здібності, думає про покликання і професії, перевіряє себе на практиці. Ідеали є не лише бажаною метою, але й важливим засобом щоденного виховання. Ідеали визначають спрямованість волі [50].

Психологічні дослідження показують, що для успішного формування вольових якостей у школярів потрібно не лише використовувати звичні умови їх навчальної діяльності, суспільно корисної праці, але й створювати спеціальні. Робота ця мусить мати на меті формування у школярів правильних понять про вольові якості і шляхи їх розвитку, сприяти виникненню в усіх учнів потреби в їх самовихованні.

Праця завжди була і буде найкращим засобом зміцнення волі. Важливо доводити кожну справу до кінця, продумувати свої дії, не приймати нездійснених рішень, але якщо рішення прийняте, то необхідно домагатися його виконання. Виховання волі залежить від мети, яку людина ставить перед собою. Усвідомлення мети може загартувати волю [31].

1.3. Особливості проявів прокрастинації у юнаків

На думку П. Стіл, прокрастинація це «добровільне відкладання суб'єктом запланованих справ, незважаючи на очікувані негативні наслідки, що спричинить така затримка» [25, с. 48].

С. Лей формує уявлення про те, що прокрастинація «є добровільне, ірраціональне відкладання намічених дій, при тому, що для особистості це

спричинить відчутний вагомий негативний ефект» [25, с. 49].

У вітчизняних науковців існують наступні погляди на визначення прокрастинації:

«тенденція відкладати виконання необхідних справ «на потім»; поведінковий патерн, при якому виконання провідної для людини у цей період часу діяльності цілеспрямовано відкладається. Людина залишається здатною діяти, але її активність спрямована на сторонні, малозначущі, іноді просто безглузді заняття» [22, с. 21].

є «усвідомленим відкладанням запланованих дій, незважаючи на те, що це спричинить певні проблеми» [47, с. 305].

добровільне і свідоме відкладання особистістю важливої діяльності, незважаючи на очікування потенційних наслідків; як брак саморегуляції, розлад вольових процесів, самоорганізованості; як захисну реакцію на психологічне напруження; як конфлікт між “важливим” і “приємним”» [7, с. 48].

«прокрастинація є комплексним феноменом, який, з огляду на окреслені теоретичні підходи до його вивчення, уключає підсвідомий (прокрастинація як механізм психологічного захисту, спрямований на редукцію загроз цілісності Я-структури), поведінковий (прокрастинація як механізм уникнення неприємного для особистості стимулу), когнітивний (дисфункційні когніції, які спричиняють неадаптивну поведінку) мотиваційний (стан демотивації) та емоційний (емоційне перевантаження, невротизація, страх невдачі) компоненти» [19, с. 45].

«прокрастинація – психологічний термін, що означає схильність людини відкладати неприємні завдання на потім, тяжіння до справ, що приносять більше задоволення або швидший результат. Часто переходить у хронічну форму, що породжує психологічні проблеми, такі як стрес і тривожність» [16, с. 22;].

«добровільне відкладання передбачуваної та необхідної та/або (особисто) важливої діяльності, незважаючи на очікування потенційних

негативних наслідків, що переважають над позитивними наслідками відкладання» [29, с. 66].

«поведінковий патерн, при якому виконання провідної для людини в даний період часу діяльності усвідомлено відкладається» [47, с. 305].

прокрастинація є комплексним, неоднорідним в психологічному плані феноменом, що включає в себе поведінкові, емоційні і когнітивні компоненти, а також є тісно взаємопов'язаним з мотиваційною сферою особистості [47, с. 306].

особистісна диспозиція, «що проявляється в діяльності і поведінці людини та характеризується відтермінуванням значущих справ» [26, с. 70 – 71; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 48].

При формуванні прокрастинації спостерігаються наступні особливості поведінки прократинатора: синдром відкладеного життя, перфекціонізм [26, с. 69 – 70], синдром навченої безпорадності [25, с. 50].

Вчені виокремлюють причини прокрастинації: наявність астеничних станів [42]; особливості фізіологічної сфери [25, с. 66], розлад вольових процесів та самоорганізації [36]; лінь, слабкість характеру, недостатня готовність до діяльності, затягування виконання з-за різних страхів, відсутність задоволення від роботи, перевантаження справами, втома [5]; авторитарність батьків, страх невдачі, перфекціонізм, незрозумілі цілі, невірні переконання, лінь і відсутність інтересу [35, с. 43]; порушення мотиваційно-вольової сфери [16, с. 19].

Прокрастинація характеризується також своїми наслідками: формуванням тривоги та депресії, страху брати на себе відповідальність [25, с. 50]; формуванням слабкості регуляторної компоненти особистості, її нездатності до управління ситуацією [36]; формування негативних болісних станів та бажання позбавитися їх [46].

Сучасні дослідження проявів розвитку прокрастинації юнаків пов'язані с працею таких дослідників як С. Бараннік, Р. Баранова, Я. Варварічева, Т. Вайда, Н. Гаранян, М. Дворник, К. Дубінін, В. Єхалов, О.

Журавльова, Т. Мотрук та інш. Праці цих дослідників пов'язані з вивченням виявлення індивідуально-особистісних особливостей самих прокрастинаторів, взаємозв'язки прокрастинації з рівнем мотивації, типологія проявів та інш.

Характерної рисою прокрастинації юнаків є ситуативне відкладання тих чи інших справ, які не співпадають з їх життєвими інтересами або виконати подібні справи необхідно на вимогу тих людей, з якими юнаки конфліктують [11].

Прокрастинація юнаків вивчається в рамках вивчення академічної прокрастинації (той, яка виникає у процесі навчальних занять). Академічна прокрастинація призводить до зниження успішності, підвищення рівня тривожності, а також до утворення комплексу неповноцінності і як наслідок – до відмови від подальшого навчання.

Академічна прокрастинація «найчастіше виникає у ситуаціях та справах, які пов'язані з інтелектуальною напругою, вимагаючи самоорганізації і планування своєї діяльності, котрі характеризуються відстроченою винагородою, з недостатньою мотивацією, необхідністю взаємодії з людьми, які викликають негативні емоції» [47, с . 308].

Детемінантами академічної прокрастинації є: відсутність мотивації до навчання, стрес як наслідок невпевненості та страху перед майбутнім, відсутність умінь будувати ієрархію цілей і цінностей та планувати навчальну діяльність, лінь, неефективне керівництво з боку викладачів, недостатність прямої комунікації та надлишок віртуальної, зовнішні відволікаючі фактори [43]; перфекціонізм, страх неуспіху; страх успіху як додаткових обов'язків, які можуть виникнути у разі успішного виконання завдання; тривожність (особистісна і ситуативна); невміння планувати (погана орієнтація у часі, невизначення пріоритетності справ) [24].

Висновки до розділу 1

Теоретичний аналіз та узагальнення сучасних наукових поглядів на феномени вольових якостей та прокрастинації, їх закономірності у проявах поведінки юнаків дає нам можливість сформулювати наступні думки.

1. Вольові якості особистості як предмет вивчення психології характеризуються:

Воля вважається результатом розвитку людини в суспільному та історичному аспектах, виступає психічним процесом, який відбувається в свідомості людини та здійснює цілеспрямовану регуляцію діяльності і поведінки.

Вольова регуляція особистості поєднує в собі вольові процеси індивіда (вольові вчинки та зусилля), вольову діяльність (довільні та мимовільні дії та акти), вольові стани індивіда (психічні стани, які активізують та оптимізують роботу фізичних, інтелектуальних та моральних сил індивіда), якості волі (стійкі та незалежні психічні утворення).

Вольові якості є відносно стабільними індивідуальними утвореннями, що виявляються за цілеспрямованого впливу на зовнішнє середовище, внутрішні процеси і стани та на саму особистість, тобто вольові якості є її індивідуальними рисами. Це - стійкі характеристики людини, завдяки яким вона спроможна керувати своїми психічними процесами, діями та поведінкою, за необхідності долати зовнішні та внутрішні перешкоди на шляху досягнення поставленої мети.

Вольові якості особистості поділяють на такі групи:

1) вольові якості, що відображають здатність людини постійно висувати перед собою життєво й суспільно важливі цілі та підпорядковувати свою поведінку їх досягненню (цілеспрямованість, що ґрунтується на ідейному переконанні);

2) вольові якості, що характеризують здатність людини постійно шукати шляхи досягнення поставленої мети, виконання прийнятого рішення (активність, ініціативність, рішучість, енергійність, самостійність, відповідальність, наполегливість);

3) вольові якості, що відбивають здатність людини підпорядковувати свою поведінку об'єктивній необхідності (дисциплінованість, мужність, стійкість, сміливість, уміння володіти собою).

Провідними вольовими якостями людини вважаються такі: ініціативність, витримка, самостійність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, відповідальність, ініціативність, самовладання, стійкість, моральність, рішучість, дисциплінованість, колективізм, витривалість, витримка, терпіння, концентрація уваги, зосередженість, працездатність.

2. Питання розвитку вольової сфери постає в аспекті становлення особистості в цілому, оскільки воля є її невід'ємним компонентом, та формується при взаємодії з іншими чинниками. Традиційно у вітчизняній психології фахівцями виділяються внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на формування особистості. Провідна роль у формуванні особистості, на думку фахівців, належить зовнішнім факторам

Таким чином, на розвиток та формування вольової сфери юнака впливають: типологічні особливості нервової системи; вікові психічні новоутворення: розвиток самосвідомості, становлення Я-концепції; особистісне та професійне самовизначення, вікова криза психічного розвитку; активність особистості; фактор діяльності; виховання та самовиховання; моральний компонент - стійкі переконання, цілісний світогляд; емоційне благополуччя в сім'ї, стиль дитячо-батьківських стосунків; мотиваційна сфера та характерологічні особливості.

Найхарактернішими рисами вольової поведінки юнака є самостійність та ініціативність.

Великий вплив на розвиток волі учнів старших класів має формування стійких життєвих ідеалів.

Психологічні дослідження показують, що для успішного формування вольових якостей у школярів потрібно не лише використовувати звичні умови їх навчальної діяльності, суспільно корисної праці, але й створювати спеціальні.

3. У вітчизняних науковців існують наступні погляди на визначення прокрастинації. В цілому прокрастинація пов'язується з тенденцією відкладати виконання необхідних справ «на потім». Прокрастинація характеризується також своїми наслідками: формуванням тривоги та депресії, страху брати на себе відповідальність та ін.

Характерної рисою прокрастинації юнаків є ситуативне відкладання тих чи інших справ, які не співпадають з їх життєвими інтересами або виконати подібні справи необхідно на вимогу тих людей, з якими юнаки конфліктують

Академічна прокрастинація найчастіше виникає у ситуаціях та справах, які пов'язані з інтелектуальною напругою, вимагаючи самоорганізації і планування своєї діяльності, котрі характеризуються відстроченою винагородою, з недостатньою мотивацією, необхідністю взаємодії з людьми, які викликають негативні емоції

Детемінантами академічної прокрастинації є: відсутність мотивації до навчання, стрес як наслідок невпевненості та страху перед майбутнім, відсутність умінь будувати ієрархію цілей і цінностей та планувати навчальну діяльність, лінь, неефективне керівництво з боку викладачів, недостатність прямої комунікації та надлишок віртуальної, зовнішні відволікаючі фактори.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВІВ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЇ У ЮНАКІВ

2.1. Мета, завдання, гіпотеза та етапи проведення емпіричного дослідження особливостей зв'язку проявів вольових якостей та прокрастинації юнаків

Нами було проведено емпіричне дослідження особливостей зв'язку проявів вольових якостей та прокрастинації юнаків.

Метою емпіричного дослідження було визначення особливостей зв'язку проявів вольових якостей та прокрастинації юнаків.

Завданнями емпіричного дослідження було:

1. Визначити характер проявів вольових якостей та проявів прокрастинації в вибірці юнаків за допомогою методичного інструментарію.
2. Обробити результати за допомогою математико-статистичного інструментарію.
3. Сформулювати висновки.
4. Написати звіт.

Гіпотезою нашого емпіричного дослідження було: емпіричні дані про високі рівні проявів вольових якостей пов'язані негативно з високими значеннями проявів прокрастинації.

Дослідження особливостей зв'язку проявів вольових якостей та прокрастинації юнаків здійснювалося за наступними етапами:

1. Опрацювання наукової літератури, формування уявлень про предмет, та об'єкт дослідження.
2. Формування гіпотези емпіричного дослідження, мети та завдань емпіричного дослідження, розробка програми, визначення полігону досліджуваних, підбір методичного інструментарію.
3. Польовий етап дослідження.
4. Опрацювання результатів.

5. Написання звіту.

2.2. Аналіз полігону досліджуваних

Дослідження проводилось серед учнів 10-х класів ЗОШ №26 м. Дніпро. Кількість досліджуваних - 40 осіб, з них – 20 юнаків, 20 юначок. Вік досліджуваних – 16-17 років.

Розподіл учасників дослідження за статтю приведений на рис. 2.2.1.

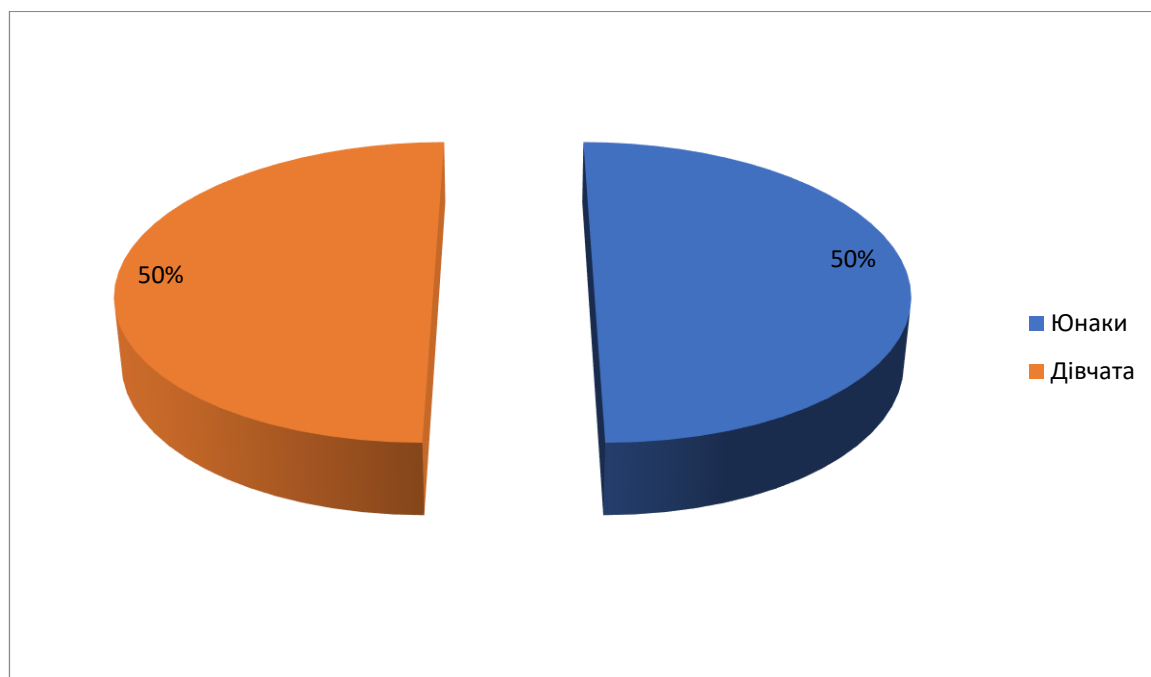

Рис. 2.2.1. Розподіл учасників дослідження за статтю.

Аналіз даних, які приведені на рис. 2.2.1. дає можливість сформулювати думку про те, що вибірка учасників нашого дослідження є гетерогенною за статтю.

Розподіл учасників дослідження за віком приведений на рис. 2.2.2.

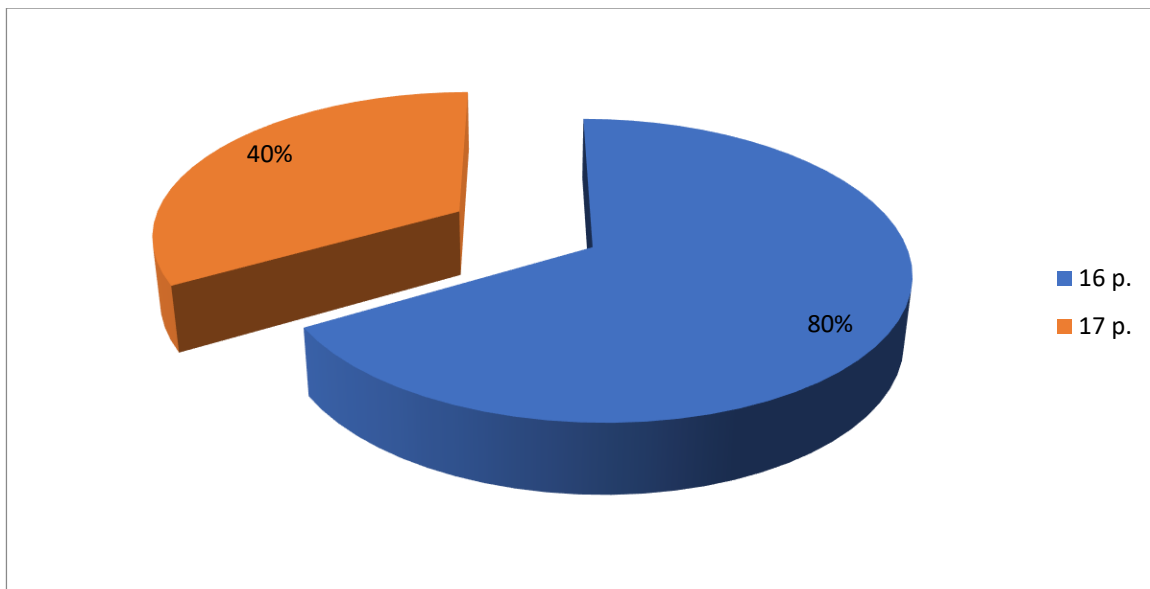

Рис. 2.2.2. Розподіл учасників дослідження за віком.

Аналіз даних, які приведені на рис. 2.2.2. дає можливість сформулювати думку про те, що вибірка учасників нашого дослідження є гетерогенною за віком.

Таким чином, характеристикою нашої вибірки є те, що вона є гетерогенною за статтю та за віком.

2.3. Методичний інструментарій

Для досягнення мети дослідження нами було використані наступні методики.

1. Опитувальник вольових якостей особистості (М. Чумаков)
2. Методика дослідження вольової організації особистості (А. Хохлов)
3. Шкала загальної прокрастинації К. Лей
4. Шкала прокрастинації Б. Такмана
5. Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М.Дворник.

Короткий опис методичного інструментарію представлений нижче:

1. Опитувальник вольових якостей особистості (М. Чумаков)

Методика «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова дозволяє визначати прояви вольових якостей.

Методика «Опитувальник вольових якостей особистості» складається з 78 тверджень, що стосуються проявів вольових якостей. Завдяки використанню методики можна скласти уявлення про рівень прояву наступних якостей: відповідальність, ініціативність, рішучість, самостійність, витримка, наполегливість, енергійність, уважність, цілеспрямованість.

2. Методика дослідження вольової організації особистості (А. Хохлов)

«Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова дозволяє визначати прояви вольових якостей.

«Методика дослідження вольової організації особистості» складається з 56 тверджень, що стосуються проявів вольових якостей.

Завдяки використанню методики можна скласти уявлення про рівень прояву наступних якостей: ціннісно-сміслової організації особистості; організації діяльності; рішучості; наполегливості; самоконтролю; самостійності; щирості відповідей; волі (загальний показник).

3. Шкала загальної прокрастинації К. Лей

Методика «Шкала загальної прокрастинації» К. Лей складається з 20 тверджень, що стосуються відкладання справ «на потім» в різних обставинах.

К. Лей визначає прокрастинацію як добровільне, ірраціональне відкладання намічених дій, незважаючи на можливий майбутній негативний ефект для особистості. Тобто, прокрастинація розглядається як диспозиційна, стійка риса особистості.

75-100 балів – висока схильність до прокрастинації;

45-75 балів – середня схильність до прокрастинації;

до 45 балів – низька схильність до прокрастинації

4. Шкала прокрастинації Б. Такмана

Методика «Шкала прокрастинації» Б.В.Такмана дозволяє визначати рівень вираженості прокрастинації в повсякденному житті, а також у прийнятті рішень.

Шкала прокрастинації, створена Б. Такменом у 1991 році, є одновимірним діагностичним інструментарієм спрямованим на визначення здатності особистості до саморегуляції й контролю за дотриманням запланованих нею завдань. Опитувальник уключає 16 позицій, що оцінюються за 4-бальною шкалою (від 1 – «повністю не згоден» до 4 – «повністю згоден»). Методика характеризується високим рівнем надійності. Із погляду вченого, прокрастинація зумовлена поєднанням відсутності віри у можливість успішного завершення завдання та схильності до приписування відповідальності за життєві невдачі зовнішнім чинникам.

Коротка форма методики складається з 16 тверджень, які оцінюються за 5-бальною шкалою.

55-64 балів – висока схильність до прокрастинації;

48-54 балів – середня схильність до прокрастинації;

35-47 балів – низька схильність до прокрастинації.

5. Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М.Дворник

Опитувальник містить 41 твердження, які нерівномірно розподілені за основними чинниками відтермінування: «Недооцінка готовності до виконання завдання», «Страх відповідальності», «Знижений рівень зацікавленості», «Орієнтація на соціальну винагороду», «Педантичність схильності».

2.4. Аналіз результатів дослідження

2.4.1. Аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова.

Результати дослідження за допомогою методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова є приведеними у таблиці 2.4.1.

Таблиця 2.4.1.

Результати дослідження за допомогою методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова

Показники вольових якостей	Чоловіча вибірка		Жіноча вибірка	
	Високі	Низькі	Високі	Низькі
<i>Відповідальність</i>	20%	80%	24%	76%
<i>Ініціативність</i>	16%	84%	26%	74%
<i>Рішучість</i>	22%	78%	24%	76%
<i>Самостійність</i>	24%	76%	26%	74%
<i>Витримка</i>	24%	76%	24%	76%
<i>Наполегливість</i>	24%	76%	28%	72%
<i>Енергійність</i>	24%	76%	24%	76%
<i>Уважність</i>	22%	78%	20%	80%
<i>Цілеспрямованість</i>	22%	78%	24%	76%

Порівняльний аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова представлений на рис. 2.4.1.

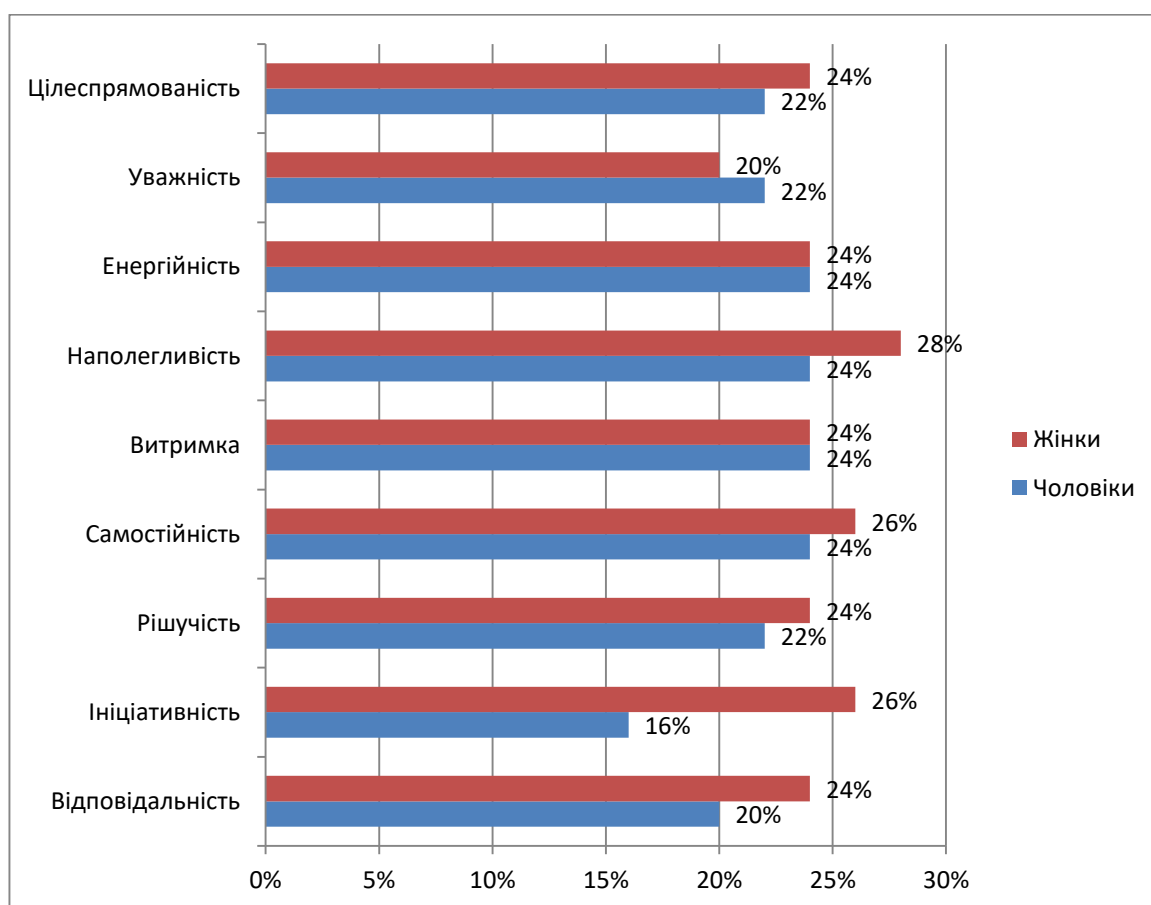

Рис. 2.4.1. Порівняльний аналіз частоти появи високих показників методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова у нашій вибірці.

Аналіз результатів, які приведені у таблиці 2.4.1. та на рис 2.4.1. дає можливість висказати наступні думки.

У нашої вибірці досліджуваних

за шкалою «Відповідальність» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 20% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Ініціативність» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 16% юнаків, та 26% юначок,

за шкалою «Рішучість» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 22% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Самостійність» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 24% юнаків, та 26% юначок,

за шкалою «Витримка» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 24% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Наполегливість» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 24% юнаків, та 28% юначок,

за шкалою «Енергійність» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 24% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Уважність» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 22% юнаків, та 20% юначок,

за шкалою «Цілеспрямованість» методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова високі значення зустрічаються у 22% юнаків, та 24% юначок.

Таким чином, аналіз даних дослідження за допомогою методики ««Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова дає можливість нам висловити наступне твердження: високі показники результатів дослідження за допомогою методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова, зустрічаються у нашій вибірці порівнно однаково як у групі юнаків, так і вгрупі юначок.

2.4.2. Аналіз результатів дослідження за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова.

Результати дослідження за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова. є приведеними у таблиці 2.4.1.

Таблиця 2.4.2.

Результати дослідження за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова

Показники вольових якостей	Чоловіча вибірка		Жіноча вибірка	
	Високі	Низькі	Високі	Низькі
<i>Ціннісно-смилова організація особистості</i>	20%	80%	24%	76%
<i>Організація діяльності</i>	22%	78%	24%	76%
<i>Рішучість</i>	22%	78%	24%	76%
<i>Наполегливість</i>	24%	76%	24%	76%
<i>Самоконтроль</i>	24%	76%	24%	76%
<i>Самостійність</i>	24%	76%	24%	76%
<i>Воля (загальний показник)</i>	22%	76%	24%	76%

Порівняльний аналіз результатів дослідження за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова представлений на рис. 2.4.2.

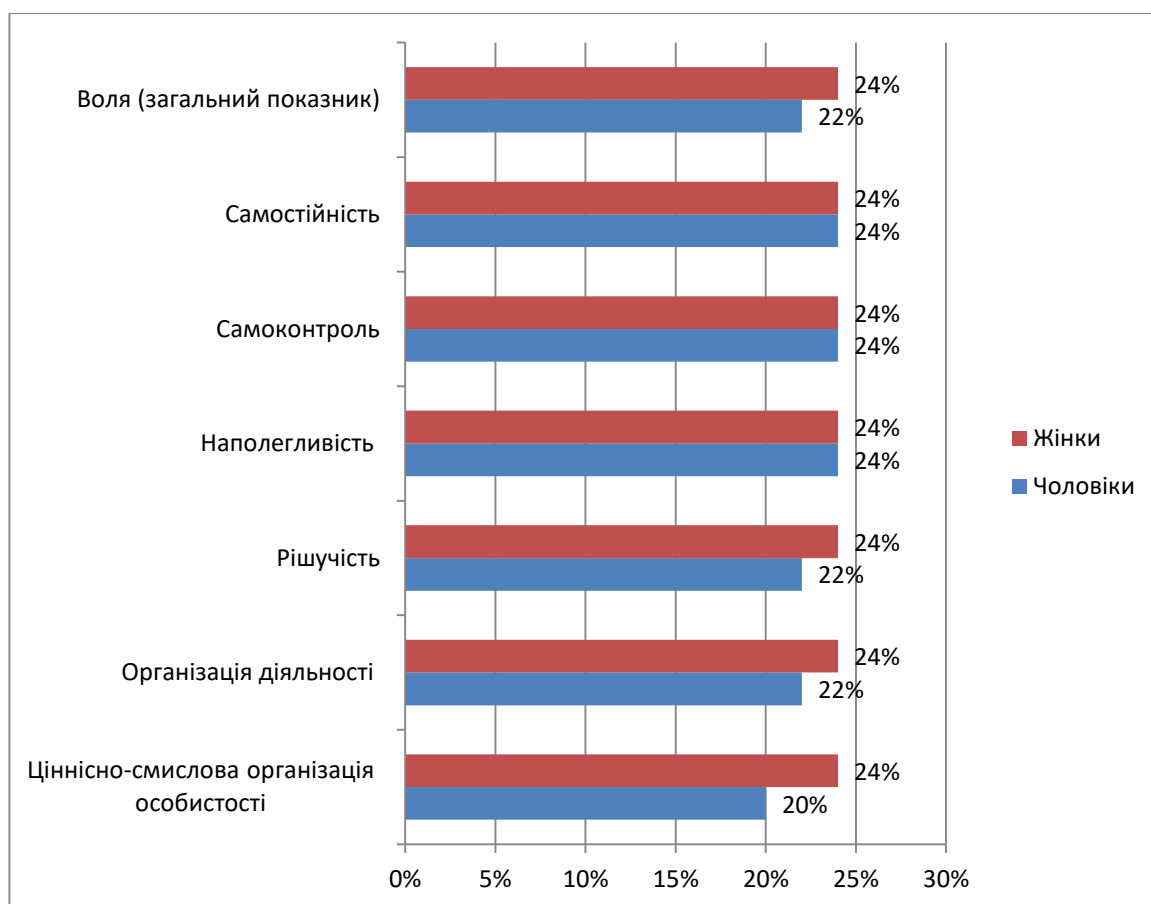

Рис. 2.4.2. Порівняльний аналіз частоти появи високих показників методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова у нашій вибірці.

Аналіз результатів, які приведені у таблиці 2.4.2. та на рис 2.4.2. дає можливість висказати наступні думки.

У нашій вибірці досліджуваних за шкалою «Ціннісно-сміслово організації особистості» опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова високі значення зустрічаються у 20% юнаків, та 24% юначок, за шкалою «Організація діяльності» опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова високі значення зустрічаються у 22% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Рішучість» опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова високі значення зустрічаються у 22% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Наполегливість» опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова високі значення зустрічаються у 24% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Самоконтроль» опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова високі значення зустрічаються у 24% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Самостійність» опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова високі значення зустрічаються у 24% юнаків, та 24% юначок,

за шкалою «Воля (загальний показник)» опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова високі значення зустрічаються у 22% юнаків, та 24% юначок,

Таким чином, аналіз даних дослідження за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова. дає можливість нам висловити наступне твердження: високі показники результатів дослідження за опитувальником «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова, зустрічаються у нашій вибірці порівняно однаково як у групі юнаків, так і в групі юначок.

Середнє значення варіанти «загального показника (воля)» у вибірці хлопців 71,8, середнє значення у вибірці дівчат 71,9.

Перевірка виборок на близькість до нормального розподілу за допомогою обчислювання коефіцієнтів асиметрії та ексцесу розподілу значень «загального показника (воля)» є представленою у таблиці 2.4.3.

Таблиця 2.4.3.

Результати обчислювання даних розподілу значень «загального показника (воля)» (визначеного за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова).

Величини коефіцієнтів	Чоловіча вибірка	Аналіз	Жіноча вибірка	Аналіз
Асиметрії (A)	0,11	слабка, позитивна	0,12	слабка, позитивна
Ексцесу (E)	0,46	слабкий, позитивний	0,44	слабкий, позитивний
Помилки асиметрії (m_A)	0,12		0,14	
Помилки ексцесу (m_E)	0,42		0,48	
Співвідношення $t_A = A / m_A$	1,1	$t_A < 3$	1,02	$t_A < 3$
Співвідношення $t_E = E / m_E$	1,08	$t_E < 3$	0,96	$t_E < 3$

Аналіз даних, які приведені у таблиці 2.4.3. дає можливість висловити наступні думки про характеристики розподілу даних «загального показника (воля)» за результатами використання опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова.

Асиметрія розподілу у чоловічої вибірці слабка, позитивна, асиметрія у жіночої вибірці слабка, позитивна. За цим параметром розподіли даних у чоловічої та жіночої виборка є схожими. Таким чином, ми можемо висловити думку про те, поведінка представників жіночої та чоловічої груп є близькою та характеризуються проявами прокрастинації, які можна зафіксувати за допомогою цієї методики.

Ексцес розподілу у чоловічої вибірці слабкий, позитивний, ексцес у жіночої вибірці слабкий, позитивний. За цим параметром розподіли даних у чоловічої та жіночої виборка є схожими. Таким чином, ми можемо висловити думку про те, поведінка представників жіночої та чоловічої груп є близькою та характеризуються проявами прокрастинації, які можна зафіксувати за допомогою цієї методики.

Співвідношення модуля асиметрії до помилки асиметрії є меншим контрольного числа (3) як у жіночої вибірці, так і в вибірці чоловіків. Таким чином, ми можемо стверджувати про близькість розподілів у чоловічої та жіночої вибірці до нормального розподілу.

Співвідношення модуля ексцесу до помилки ексцесу є меншим контрольного числа (3) як у жіночої вибірці, так і в вибірці чоловіків. Таким

чином, ми можемо стверджувати про близькість розподілів у чоловічій та жіночій вибірці до нормального розподілу.

Наступним шагом нашого дослідження була перевірка виборок на однорідність за допомогою критерію Стьюдента t .

Задля досягнення цієї мети нами були висунути наступні статистичні гіпотези: нульова та альтернативна.

Нульова та альтернативна гіпотези мають вигляд

$H_0 : F_1(x) = F_2(x)$ (вибірki однорідні)

$H_1 : F_1(x) \neq F_2(x)$ (вибірki не однорідні)

Обчислення коефіцієнту Стьюдента t надало нам можливість висловити думку, що $t_{\text{ЕМП}} = 1,68$, ми порівняли це значення із величиною $t_{\text{КРИТ}}$, яка для рівня значущості $\alpha=0,05$ при ступені вільності $f=(n_1+n_2) =40$, є величиною, яка дорівнює 2,02. Порівняння цих величин надало нам можливість висловити думку, що $t_{\text{ЕМП}} < t_{\text{КРИТ}}$ ($1,68 < 2,02$).

Це статистичне рішення надає нам можливість висловити думку про однорідність виборок, тобто групи чоловіча та жіноча в проявах вольових якостей є близькими.

2.4.3. Аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей»

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» є приведеними у таблиці 2.4.4.

Таблиця 2.4.4.

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей»

Показники прокрастинації	Чоловіча вибірка	Жіноча вибірка
Високі	36%	30%
Середні	44%	50%
Низькі	20%	20%

Порівняльний аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» представлений на рис. 2.4.3.

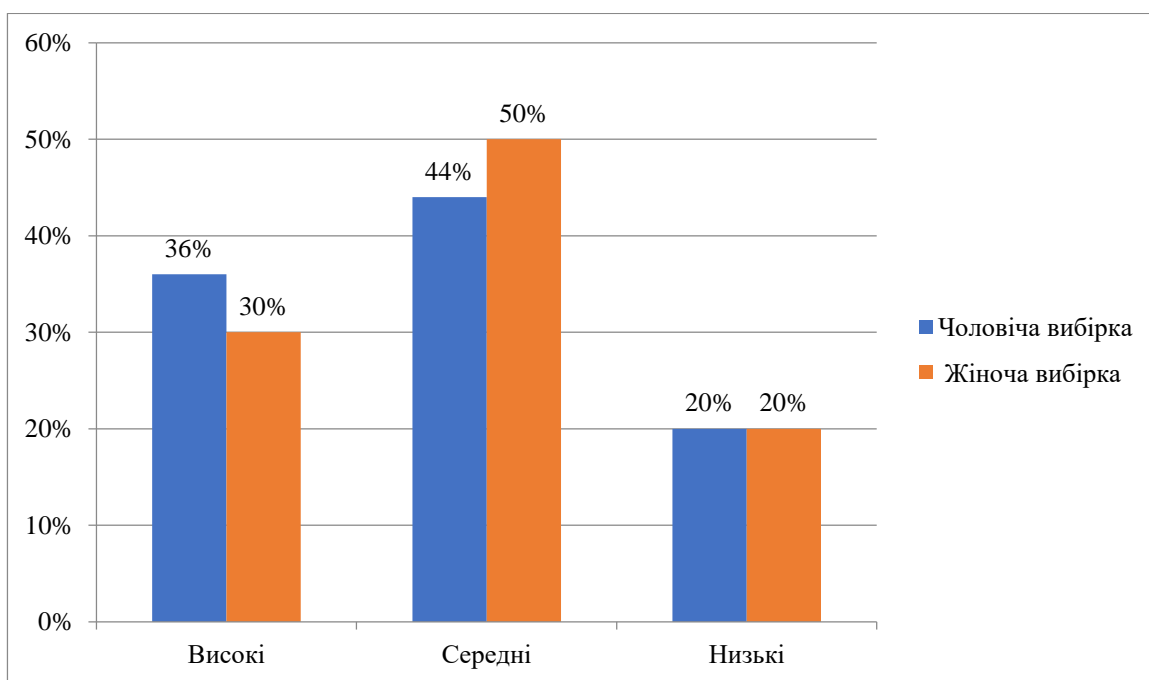

Рис. 2.4.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей»

Аналіз результатів, які приведені у таблиці 2.4.4. дає можливість висказати наступні думки.

У нашої вибірці

серед хлопців високи показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» виявилися у 36% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 30% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – хлопців, які мають високи показники за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» більша ніж кількість учасників дослідження дівчат, таким чином в нашій вибірці 36% хлопців та 30% дівчат - учасників дослідження – характеризуються рисами прокрастинатора, які пов'язані зі спрямованістю на відкладання справ на потім;

серед хлопців середні показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» виявилися у 44% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 50% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – хлопців, які мають середні показники за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» менша ніж кількість учасників дослідження дівчат, таким чином в нашій вибірці 44% хлопців та 50% дівчат - учасників дослідження – характеризуються середніми проявами рис прокрастинатора, які пов'язані зі спрямованістю на відкладання справ на потім, у нашій вибірці превалюють середні значення результатів дослідження за цією методикою;

серед хлопців низьки показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» виявилися у 20% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 20% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – хлопців, які мають середні показники за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» дорівнює кількості учасників дослідження дівчат, таким чином в нашій вибірці 20% хлопців та 20% дівчат - учасників дослідження – характеризуються низькими проявами рис прокрастинатора, які пов'язані зі спрямованістю на відкладання справ на потім;

серед хлопців високи та середні показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» виявилися у 80% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 80% учасників дослідження, серед хлопців низьки та середні показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» виявилися у 65% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 70% учасників дослідження, таким чином, кількість учасників дослідження – хлопців, які мають високи та середні показники за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» більша ніж кількість учасників дослідження – хлопців, які мають середні та низьки значення за результатами дослідження, кількість учасників дослідження – дівчат, які мають високи та середні

показники за методикою «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» більша ніж кількість учасників дослідження – дівчат, які мають середні та низькі значення за результатами дослідження, тобто у нашої вибірці превалюють високі та середні значення результатів дослідження за цією методикою.

Середнє значення варіати у вибірці хлопців 62,8, середнє значення у вибірці дівчат 62,9.

Перевірка виборок на близькість до нормального розподілу за допомогою обчислювання коефіцієнтів асиметрії та ексцесу є представленою у таблиці 2.4.5.

Таблиця 2.4.5.

Результати обчислювання даних дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей»

Величини коефіцієнтів	Чоловіча вибірка	Аналіз	Жіноча вибірка	Аналіз
Асиметрії (A)	0,22	слабка, позитивна	0,22	слабка, позитивна
Ексцесу (E)	0,58	слабкий, позитивний	0,64	слабкий, позитивний
Помилки асиметрії (m_A)	0,19		0,18	
Помилки ексцесу (m_E)	0,53		0,60	
Співвідношення $t_A = A / m_A$	1,101	$t_A < 3$	1,20	$t_A < 3$
Співвідношення $t_E = E / m_E$	1,04	$t_E < 3$	0,98	$t_E < 3$

Аналіз даних, які приведені у таблиці 2.4.5. дає можливість висловити наступні думки про характеристики розподілу даних за результатами використання методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей».

Асиметрія розподілу у чоловічої вибірці слабка, позитивна, асиметрія у жіночої вибірці слабка, позитивна. За цим параметром розподіли даних у чоловічої та жіночої виборка є схожими. Таким чином, ми можемо висловити думку про те, поведінка представників жіночої та чоловічої груп є близькою та характеризуються проявами прокрастинації, які можна зафіксувати за допомогою цієї методики.

Ексцес розподілу у чоловічої вибірці слабкий, позитивний, ексцес у жіночої вибірці слабкий, позитивний. За цим параметром розподіли даних у чоловічої та жіночої виборка є схожими. Таким чином, ми можемо висловити думку про те, поведінка представників жіночої та чоловічої груп є близькою та характеризуються проявами прокрастинації, які можна зафіксувати за допомогою цієї методики.

Співвідношення модуля асиметрії до помилки асиметрії є меншим контрольного числа (3) як у жіночої вибірки, так і в вибірці чоловіків. Таким чином, ми можемо стверджувати про близькість розподілів у чоловічої та жіночої вибірці до нормального розподілу.

Співвідношення модуля ексцесу до помилки ексцесу є меншим контрольного числа (3) як у жіночої вибірки, так і в вибірці чоловіків. Таким чином, ми можемо стверджувати про близькість розподілів у чоловічої та жіночої вибірці до нормального розподілу.

Наступним шагом нашого дослідження була перевірка виборок на однорідність за допомогою критерію Стьюдента t .

Задля досягнення цієї мети нами були висунути наступні статистичні гіпотези: нульова та альтернативна.

Нульова та альтернативна гіпотези мають вигляд

$$H_0 : F_1(x) = F_2(x) \text{ (вибірki однорідні)}$$

$$H_1 : F_1(x) \neq F_2(x) \text{ (вибірki не однорідні)}$$

Обчислення коефіцієнту Стьюдента t надало нам можливість висловити думку, що $t_{\text{ЕМП}} = 1,77$, ми порівняли це значення із величиною $t_{\text{КРИТ}}$, яка для рівня значущості $\alpha=0,05$ при ступені вільності $f=(n_1+n_2) =40$, є величиною, яка дорівнює 2,02. Порівняння цих величин надало нам можливість висловити думку, що $t_{\text{ЕМП}} < t_{\text{КРИТ}}$ ($1,77 < 2,02$).

Це статистичне рішення надає нам можливість висловити думку про однорідність виборок, тобто групи чоловіча та жіноча в проявах прокрастинації є близькими.

2.4.4. Аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана»

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана» є приведеними у таблиці 2.4.6.

Таблиця 2.4.6.

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана»

Показники прокрастинації	Чоловіча вибірка	Жіноча вибірка
висока схильність	30%	32%
середня схильність	48%	50%
низька схильність	22%	18%

Порівняльний аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана» представлений на рис. 2.4.4.

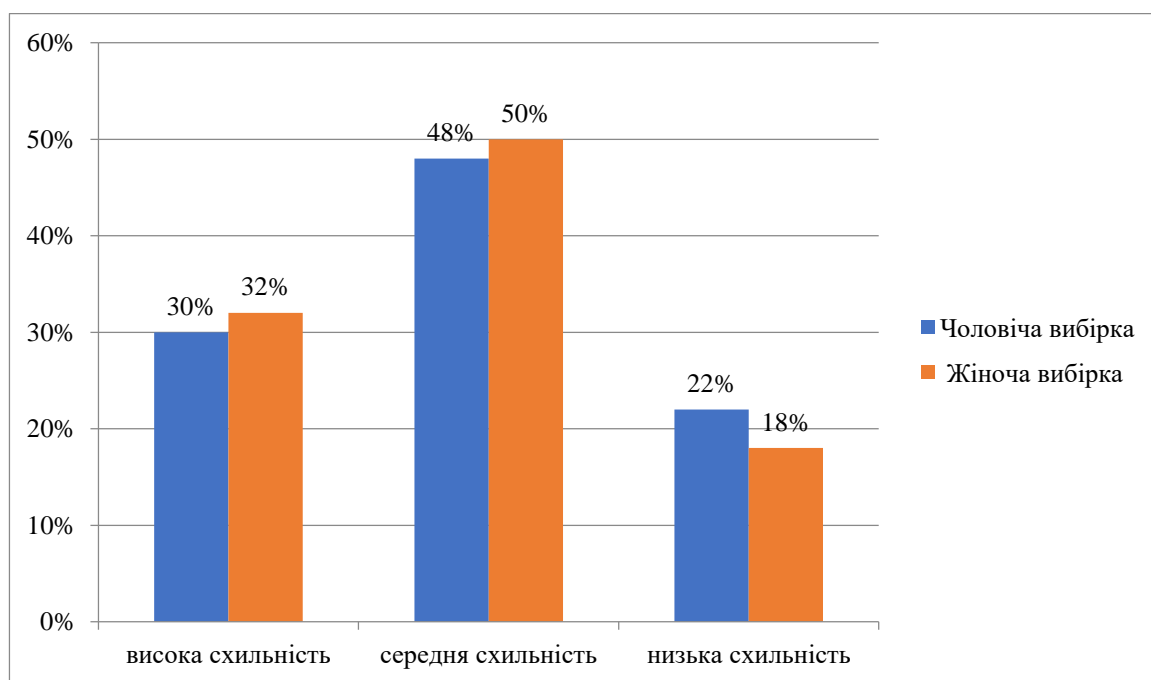

Рис. 2.4.2. Порівняльний аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана»

Аналіз результатів, які приведені на рис. 2.4.2. дає можливість висказати наступні думки.

У нашої вибірці

серед хлопців високи показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» виявилися у 30% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 32% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – хлопців, які мають високи показники за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» менша ніж кількість учасників дослідження дівчат, таким чином в нашій вибірці 30% хлопців та 32% дівчат - учасників дослідження – характеризуються рисами прокрастинатора, які пов'язані зі спрямованістю на відкладання справ на потім;

серед хлопців середні показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» виявилися у 48% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 50% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – хлопців, які мають середні показники за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» менша ніж кількість учасників дослідження дівчат, таким чином в нашій вибірці 48% хлопців та 50% дівчат - учасників дослідження – характеризуються середніми проявами рис прокрастинатора, які пов'язані зі спрямованістю на відкладання справ на потім, у нашій вибірці превалюють середні значення результатів дослідження за цією методикою;

серед хлопців низькі показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» виявилися у 22% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 18% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – хлопців, які мають низькі показники за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» більша кількості учасників дослідження серед дівчат, таким чином в нашій вибірці 22% хлопців та 18% дівчат - учасників дослідження – характеризуються низькими проявами рис

прокрастинатора, які пов'язані зі спрямованістю на відкладання справ на потім;

серед хлопців високи та середні показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» виявилися у 78% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 82% учасників дослідження, серед хлопців низькі та середні показники за результатами проведення дослідження за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» виявилися у 70% учасників дослідження, у вибірці дівчат – у 68% учасників дослідження, таким чином, кількість учасників дослідження – хлопців, які мають високи та середні показники за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» більша ніж кількість учасників дослідження – хлопців, які мають середні та низьки значення за результатами дослідження, кількість учасників дослідження – дівчат, які мають високи та середні показники за методикою «Шкала прокрастинації Б. Такмана» більша ніж кількість учасників дослідження – дівчат, які мають середні та низьки значення за результатами дослідження, тобто у нашої вибірці превалюють високи та середні значення результатів дослідження за цією методикою.

Середнє значення варіати у вибірці хлопців 71,2, середнє значення у вибірці дівчат 71,9.

Перевірка виборок на близькість до нормального розподілу за допомогою обчислювання коефіцієнтів асиметрії та ексцесу є представленою у таблиці 2.4.4.

Таблиця 2.4.7.

Результати обчислювання даних дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана»

Величини коефіцієнтів	Чоловіча вибірка	Аналіз	Жіноча вибірка	Аналіз
Асиметрії (A)	0,20	слабка, позитивна	0,201	слабка, позитивна
Ексцесу (E)	0,50	слабкий, позитивний	0,606	слабкий, позитивний

Помилки асиметрії (m_A)	0,20		0,17	
Помилки ексцесу (m_E)	0,52		0,58	
Співвідношення $t_A = A / m_A$	1,09	$t_A < 3$	1,3	$t_A < 3$
Співвідношення $t_E = E / m_E$	1,056	$t_E < 3$	1,99	$t_E < 3$

Аналіз даних, які приведені у таблиці 2.4.7. дає можливість висловити наступні думки про характеристики розподілу даних за результатами використання методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана».

Асиметрія розподілу у чоловічої вибірці слабка, позитивна, асиметрія у жіночої вибірці слабка, позитивна. За цим параметром розподіли даних у чоловічої та жіночої виборка є схожими. Таким чином, ми можемо висловити думку про те, поведінка представників жіночої та чоловічої груп є близькою та характеризуються проявами прокрастинації, які можна зафіксувати за допомогою цієї методики.

Ексцес розподілу у чоловічої вибірці слабкий, позитивний, ексцес у жіночої вибірці слабкий, позитивний. За цим параметром розподіли даних у чоловічої та жіночої виборка є схожими. Таким чином, ми можемо висловити думку про те, поведінка представників жіночої та чоловічої груп є близькою та характеризуються проявами прокрастинації, які можна зафіксувати за допомогою цієї методики.

Співвідношення модуля асиметрії до помилки асиметрії є меншим контрольного числа (3) як у жіночої вибірки, так і в вибірці чоловіків. Таким чином, ми можемо стверджувати про близькість розподілів у чоловічої та жіночої вибірці до нормального розподілу.

Співвідношення модуля ексцесу до помилки ексцесу є меншим контрольного числа (3) як у жіночої вибірки, так і в вибірці чоловіків. Таким чином, ми можемо стверджувати про близькість розподілів у чоловічої та жіночої вибірці до нормального розподілу.

Наступним шагом нашого дослідження була перевірка виборок на однорідність за допомогою критерію Стьюдента t .

Задля досягнення цієї мети нами були висунути наступні статистичні гіпотези: нульова та альтернативна.

Нульова та альтернативна гіпотези мають вигляд

$$H_0 : F_1(x) = F_2(x) \text{ (вибірки однорідні)}$$

$$H_1 : F_1(x) \neq F_2(x) \text{ (вибірки не однорідні)}$$

Обчислення коефіцієнту Стьюдента t надало нам можливість висловити думку, що $t_{\text{ЕМП}} = 1,8$, ми порівняли це значення із величиною $t_{\text{КРИТ}}$, яка для рівня значущості $\alpha=0,05$ при ступені вільності $f=(n_1+n_2) =40$, є величиною, яка дорівнює 2,02. Порівняння цих величин надало нам можливість висловити думку, що $t_{\text{ЕМП}} < t_{\text{КРИТ}}$ ($1,8 < 2,02$).

Це статистичне рішення надає нам можливість висловити думку про однорідність виборок, тобто групи чоловіча та жіноча в проявах прокрастинації є близькими.

2.4.5. Аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»

Результати дослідження за допомогою методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» є приведеними у таблиці 2.4.8.

Таблиця 2.4.8.

Результати дослідження за допомогою методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»

Шкали методики	Високи показники	
	Чоловіча вибірка	Жіноча вибірка
«Недооцінка готовності до виконання завдання»	40%	32%
«Подолання страху відповідальності»	36%	40%
«Знижений рівень зацікавленості»	20%	40%
«Орієнтація на соціальну винагороду»	40%	20%
«Схильність до педантизму»	20%	40%

Порівняльний аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» представлений на рис. 2.4.5.

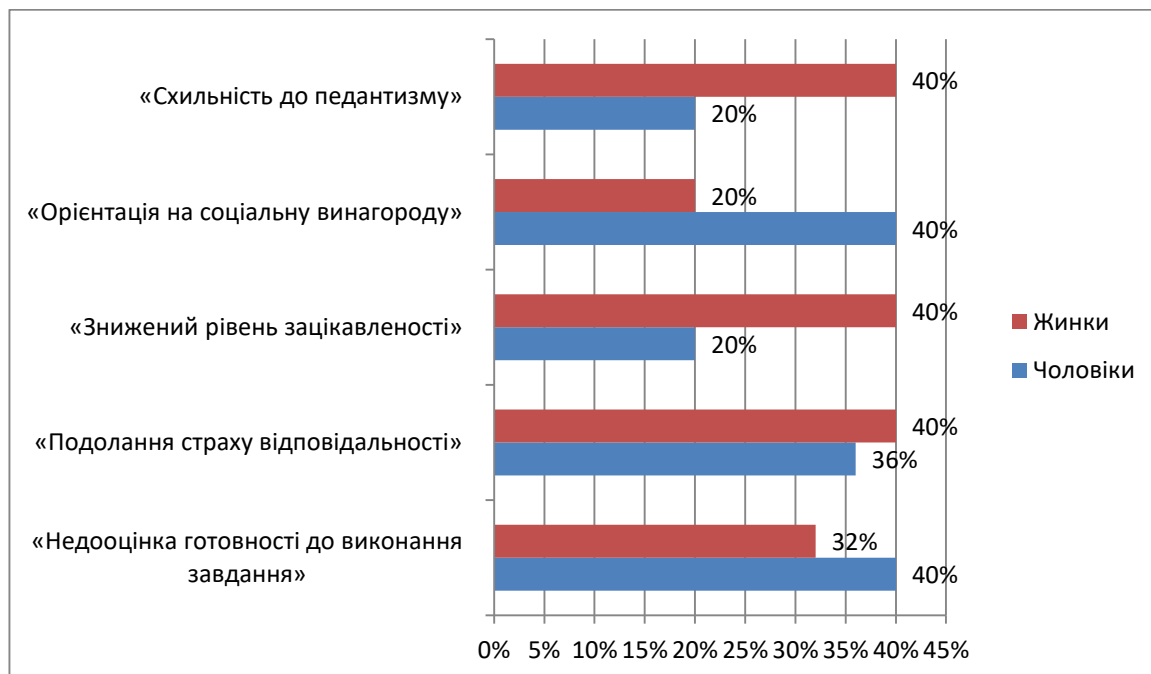

Рис. 2.4.5. Порівняльний аналіз результатів дослідження за допомогою методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»

Аналіз результатів, які приведені на рис. 2.4.4. дає можливість висказати наступні думки.

У нашій вибірці серед юнаків високи показники за результатами проведення дослідження за методикою «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» по шкалі «Недооцінка готовності до виконання завдання» виявилися у 40% учасників дослідження, у вибірці юначок – у 32% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – юнаків, які мають високи показники за шкалою «Недооцінка готовності до виконання завдання» методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» більша

ніж кількість учасників дослідження- юначок, таким чином в нашій вибірці 40% юнаків та 32% юначок - учасників дослідження – характеризуються рисами прокрастинатора, які М. Дворник описував наступним чином: схильні до відтермінування через оцінку завдань як складних, тривалих, неважливих; через особистісну нестабільність, необхідність підтримки або контролю, недооцінку часу та власних ресурсів для виконання справи;

серед юнаків високи показники за результатами проведення дослідження за шкалою *«Подолання страху відповідальності»* методики *«Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»* виявилися у 36% учасників дослідження, у вибірці юначок – у 40% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – юнаків, які мають високи за шкалою *«Подолання страху відповідальності»* методики *«Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»* менша ніж кількість учасників дослідження юначок, таким чином в нашій вибірці 36% юначок та 40% юначок - учасників дослідження – характеризуються проявами рис прокрастинатора, які описуються М.Дворник як тих, хто має тривожну поведінку уникнення важливих, складних, незнайомих завдань, що супроводжується пошуком специфічного стану для їхнього виконання;

серед юнаків високи показники за результатами проведення дослідження за шкалою *«Знижений рівень зацікавленості»* методики *«Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»* виявилися у 20% учасників дослідження, у вибірці юначок – у 40% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – юнаків, які мають високи показники за шкалою *«Знижений рівень зацікавленості»* методики *«Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник»* менша кількості учасників дослідження серед дівчат, таким чином в нашій вибірці 20% юнаків та 40% юначок - учасників дослідження – характеризуються високими проявами рис прокрастинатора, які

М. Дворник описував таким чином: вони мають загальну незацікавленість досліджуваних щодо справ, які потребують виконання;

серед юнаків високі показники за результатами проведення дослідження за шкалою «*Орієнтація на соціальну винагороду*» методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» виявилися у 40% учасників дослідження, у вибірці юначок – у 20% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – юнаків, які мають високі показники за шкалою «*Орієнтація на соціальну винагороду*» методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» більша кількості учасників дослідження серед юначок, таким чином в нашій вибірці 40% юнаків та 20% юначок - учасників дослідження – характеризуються високими проявами проявами рис прокрастинатора, які М. Дворник описував таким чином: вони мають бажання отримати зиск від виконання завдань, а також соціальне схвалення;

серед юнаків високі показники за результатами проведення дослідження за шкалою «*Схильність до педантизму*» методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» виявилися у 20% учасників дослідження, у вибірці юначок – у 40% учасників дослідження, кількість учасників дослідження – юнаків, які мають високі показники за шкалою «*Схильність до педантизму*» методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» менша кількості учасників дослідження серед дівчат, таким чином в нашій вибірці 20% юнаків та 40% юначок - учасників дослідження – характеризуються високими проявами проявами рис прокрастинації, які М. Дворник описував таким чином: ці досліджувані відкладають свої справи через особистісну нерішучість, неквапливість, схильність до внормованості.

2.4.6. Встановлення взаємозв'язку між проявами вольових якостей та проявами прокрастинації.

В цілях нашого дослідження взаємозв'язку між проявами вольових

якостей та проявами прокрастинації юнаків ми використовували наступний математико-статистичний апарат: коефіцієнт кореляції Пірсона r_{xy} . Результати обчислювання коефіцієнту кореляції порівнювалися із величинами шкали Чеддока, що дало можливість визначити спрямованість та величину сили зв'язку між показниками діагностичних методів.

2.4.6.1. Дослідження взаємозв'язку між результатами вивчення проявів вольових якостей за опитувальником «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова та проявами прокрастинації, які ми отримали за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей»

Виконуючи завдання нашого дослідження, ми вивчали зв'язок між проявами вольових якостей за опитувальником «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова та проявами прокрастинації, які ми отримали за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей». Для досягнення цієї мети ми використали формулу обчислювання коефіцієнту Пірсона r_{xy} , таблиці Excel, до яких вносили показники досліджень за методиками, що дало нам можливість визначити значення зв'язку.

Результати визначення зв'язку між показниками проявів «загального показника (воля)» за опитувальником «Методика дослідження вольової організації особистості» та результатами вивчення проявів прокрастинації юнаків за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» надали нам величину $r_{xy} = -0,24$. Порівняння цього показника із шкалою Чеддока дозволило сформулювати висновок про слабкий негативний зв'язок між проявами вольових якостей та проявами прокрастинації в нашій вибірці, які виявлені за допомогою методичного інструментарію.

2.4.6.2. Дослідження взаємозв'язку між результатами вивчення проявів вольових якостей за опитувальником «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова та проявами прокрастинації, які ми

отримали за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана»

Виконуючи завдання нашого дослідження, ми вивчали зв'язок між проявами вольових якостей за опитувальником «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова та проявами прокрастинації, які ми отримали за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана». Для досягнення цієї мети ми використали формулу обчислювання коефіцієнту Пірсона r_{xy} , таблиці Excel, до яких вносили показники досліджень за методиками, що дало нам можливість визначити значення зв'язку.

Результати визначення зв'язку між показниками проявів «загального показника (воля)» за опитувальником «Методика дослідження вольової організації особистості» та результатами вивчення проявів прокрастинації юнаків за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана» надали нам величину $r_{xy} = -0,22$. Порівняння цього показника із шкалою Чеддока дозволило сформулювати висновок про слабкий негативний зв'язок між проявами вольових якостей та проявами прокрастинації в нашій вибірці, які виявлені за допомогою методичного інструментарію.

Висновки до розділу 2

Нами було проведено емпіричне дослідження особливостей зв'язку проявів вольових якостей та прокрастинації юнаків.

Метою емпіричного дослідження було визначення особливостей зв'язку проявів вольових якостей та прокрастинації юнаків.

Завданнями емпіричного дослідження було:

5. Визначити характер проявів вольових якостей та проявів прокрастинації в вибірці юнаків за допомогою методичного інструментарію.

6. Обробити результати за допомогою математико-статистичного інструментарію.

7. Сформулювати висновки.

8. Написати звіт.

Гіпотезою нашого емпіричного дослідження було: емпіричні дані про високі рівні проявів вольових якостей пов'язані негативно з високими значеннями проявів прокрастинації.

Результати проведеного нами емпіричного дослідження надають нам можливість сформулювати наступні висновки.

Результати дослідження за допомогою методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників вольових якостей зустрічаються у приблизно $\frac{1}{4}$ учасників дослідження.

Результати дослідження за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників вольових якостей зустрічаються також у приблизно $\frac{1}{4}$ учасників дослідження.

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників прокрастинації зустрічаються у приблизно $\frac{1}{3}$ учасників дослідження.

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана» надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників прокрастинації зустрічаються у приблизно $\frac{1}{3}$ учасників дослідження.

Результати дослідження за допомогою методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників прокрастинації зустрічаються у приблизно 40% учасників дослідження.

Аналіз зв'язку між даними, які ми отримали за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова та даними, які ми отримали за допомогою методики «Шкала

загальної прокрастинації К. Лей», за допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона r_{xy} визначив величину $r_{xy} = -0,24$, що свідчить про наявність прямого негативного зв'язку між цими даними слабкої сили.

Аналіз зв'язку між даними, які ми отримали за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова та даними, які ми отримали за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана», за допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона r_{xy} визначив величину $r_{xy} = -0,22$, що свідчить про наявність прямого негативного зв'язку між цими даними слабкої сили.

Таким чином, ми вважаємо, що мета нашого емпіричного дослідження досягнута, завдання нашого емпіричного дослідження виконані, гіпотеза нашого емпіричного дослідження підтверджена.

ВИСНОВКИ

Метою нашого дослідження було – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості зв'язку проявів вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків.

Завдання нашого дослідження були:

9. Проаналізувати сучасну наукову літературу з приводу досліджень вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків та сформулювати уявлення щодо особливостей проявів цих явищ на сучасному етапі формування наукових знань з цієї проблематики.

10. Проаналізувати методологічні засади емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків, сформулювати полігон досліджуваних, підібрати методичний інструментарій емпіричного дослідження, організувати проведення емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків.

11. Провести емпіричне дослідження зв'язку вольових якостей особистості та проявів прокрастинації юнаків, за допомогою математико-статистичного апарату обробити первісні результати дослідження, сформулювати висновки щодо можливих закономірностей проявів розвитку прокрастинації старших підлітків.

12. Оформити звіт про проведені дослідження.

Гіпотезою нашого дослідження було наступне висловлювання: існування підлітків у сучасних умовах супроводжується незначним зв'язком між вольовими якостями та прокрастинацією.

Виконуючи завдання нашого дослідження ми прийшли до наступних висновків.

1. Теоретико-методологічний аналіз наукової літератури із досліджуваних проблем надає нам можливість сформулювати думки про наступне.

Вольові якості є відносно стабільними індивідуальними утвореннями, що виявляються за цілеспрямованого впливу на зовнішнє середовище, внутрішні процеси і стани та на саму особистість, тобто вольові якості є її індивідуальними рисами. Це - стійкі характеристики людини, завдяки яким вона спроможна керувати своїми психічними процесами, діями та поведінкою, за необхідності долати зовнішні та внутрішні перешкоди на шляху досягнення поставленої мети.

Вольові якості особистості поділяють на такі групи:

1) вольові якості, що відображають здатність людини постійно висувати перед собою життєво й суспільно важливі цілі та підпорядковувати свою поведінку їх досягненню (цілеспрямованість, що ґрунтується на ідейному переконанні);

2) вольові якості, що характеризують здатність людини постійно шукати шляхи досягнення поставленої мети, виконання прийнятого рішення (активність, ініціативність, рішучість, енергійність, самостійність, відповідальність, наполегливість);

3) вольові якості, що відбивають здатність людини підпорядковувати свою поведінку об'єктивній необхідності (дисциплінованість, мужність, стійкість, сміливість, уміння володіти собою).

Провідними вольовими якостями людини вважаються такі: ініціативність, витримка, самостійність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, відповідальність, ініціативність, самовладання, стійкість, моральність, рішучість, дисциплінованість, колективізм, витривалість, витримка, терпіння, концентрація уваги, зосередженість, працездатність.

Питання розвитку вольової сфери постає в аспекті становлення особистості в цілому, оскільки воля є її невід'ємним компонентом, та формується при взаємодії з іншими чинниками. Традиційно у вітчизняній психології фахівцями виділяються внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на формування особистості. Провідна роль у формуванні особистості, на думку фахівців, належить зовнішнім факторам

Таким чином, на розвиток та формування вольової сфери юнака впливають: типологічні особливості нервової системи; вікові психічні новоутворення: розвиток самосвідомості, становлення Я-концепції; особистісне та професійне самовизначення, вікова криза психічного розвитку; активність особистості; фактор діяльності; виховання та самовиховання; моральний компонент - стійкі переконання, цілісний світогляд; емоційне благополуччя в сім'ї, стиль дитячо-батьківських стосунків; мотиваційна сфера та характерологічні особливості.

Найхарактернішими рисами вольової поведінки юнака є самостійність та ініціативність.

Великий вплив на розвиток волі учнів старших класів має формування стійких життєвих ідеалів.

Психологічні дослідження показують, що для успішного формування вольових якостей у школярів потрібно не лише використовувати звичні умови їх навчальної діяльності, суспільно корисної праці, але й створювати спеціальні.

У вітчизняних науковців існують наступні погляди на визначення прокрастинації. В цілому прокрастинація пов'язується з тенденцією відкладати виконання необхідних справ «на потім». Прокрастинація характеризується також своїми наслідками: формуванням тривоги та депресії, страху брати на себе відповідальність та ін.

Характерною рисою прокрастинації юнаків є ситуативне відкладання тих чи інших справ, які не співпадають з їх життєвими інтересами або виконати подібні справи необхідно на вимогу тих людей, з якими юнаки конфліктують

Академічна прокрастинація найчастіше виникає у ситуаціях та справах, які пов'язані з інтелектуальною напругою, вимагаючи самоорганізації і планування своєї діяльності, котрі характеризуються відстроченою винагородою, з недостатньою мотивацією, необхідністю взаємодії з людьми, які викликають негативні емоції

Детемінантами академічної прокрастинації є: відсутність мотивації до навчання, стрес як наслідок невпевненості та страху перед майбутнім, відсутність умінь будувати ієрархію цілей і цінностей та планувати навчальну діяльність, лінь, неефективне керівництво з боку викладачів, недостатність прямої комунікації та надлишок віртуальної, зовнішні відволікаючі фактори.

2. Результати проведеного нами емпіричного дослідження зв'язку вольових якостей юнаків та проявами прокрастинації, надає нам можливість сформулювати висновки про наступне. Результати дослідження за допомогою методики «Опитувальник вольових якостей особистості» М. Чумакова надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників вольових якостей зустрічаються у приблизно $\frac{1}{4}$ учасників дослідження.

Результати дослідження за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників вольових якостей зустрічаються також у приблизно $\frac{1}{4}$ учасників дослідження.

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей» надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників прокрастинації зустрічаються у приблизно $\frac{1}{3}$ учасників дослідження.

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана» надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників прокрастинації зустрічаються у приблизно $\frac{1}{3}$ учасників дослідження.

Результати дослідження за допомогою методики «Анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» М. Дворник» надають нам можливість сформулювати думку про те, що в нашій вибірці високі величини показників прокрастинації зустрічаються у приблизно 40% учасників дослідження.

Аналіз зв'язку між даними, які ми отримали за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова та даними, які ми отримали за допомогою методики «Шкала загальної прокрастинації К. Лей», за допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона r_{xy} визначив величину $r_{xy} = -0,24$, що свідчить про наявність прямого негативного зв'язку між цими даними слабкої сили.

Аналіз зв'язку між даними, які ми отримали за допомогою опитувальника «Методика дослідження вольової організації особистості» А. Хохлова та даними, які ми отримали за допомогою методики «Шкала прокрастинації Б. Такмана», за допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона r_{xy} визначив величину $r_{xy} = -0,22$, що свідчить про наявність прямого негативного зв'язку між цими даними слабкої сили.

Таким чином, ми вважаємо, що мета нашого дослідження досягнута, завдання нашого дослідження виконані, гіпотеза нашого доислджіення підтверджена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріяш М. О. Особливості волі та вольових якостей в юнацькому віці / М.О.Андріяш // Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2020. Вип. 3.,№.3. С. 95-105.; Желанова В. В. Морально-вольові якості особистості як суттєва детермінанта формування "Навичок XXI століття". Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 2. С. 99-101.
2. Артюшенко А. О. Виховання вольових якостей в учнів середнього шкільного віку в процесі занять фізичною культурою : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. К., 2003. 202 с.
3. Березовська І. В. Особливості розвитку вольових якостей студентів у навчально-професійній діяльності : автореф. дис. ... канд психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2004. 18 с.
4. Бондарчук О.І. Соціально-психологічні особливості дорослої людини: інформаційнометодичні матеріали для слухачів і викладачів системи післядипломної освіти / автори-укладачі: О. І. Бондарчук, Т. В. Ткач, Н. В. Гордієнко, С. В. Казакова, А. С. Москальова О. О. Нежинська Н. І. Пінчук;; Ун- т менеджменту освіти НАПН України. К., 2015. 48 с.;
5. Вайда Т. С. Прокрастинація як компонент поведінки працівників ОВС та її профілактика під час професійної підготовки курсантів у ВНЗ МВС України. Юридичний бюлетень. 2016. Вип. 2. С. 197–211
6. Васянович Г. Професійні якості майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2014. № 3. С. 9–16.;
7. Гліченко О.О. Детермінанти академічної прокрастинації здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2020. № 2 (333). Ч. I. С. 78 – 83

8. Гнезділова К. М. Формування особистісних якостей майбутнього фахівця. Вища школа України в умовах глобалізації та інтеграції : зб. матер. Всеукр. наук.-прак. конф. (Черкаси, 27–28 березня). Черкаси , 2008. С. 150–152.
9. Голубєв С. Складові елементи трудового потенціалу колективу. Бізнес Інформ. 2012. № 10. С. 172-175.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-е, доп., випр. Рівне, 2011. 552 с.
11. Дворник М.С. Прокрастинація в конструюванні особистісного майбутнього: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 120 с.
12. Дубовик Ю. М. Роль і значення морально-вольових якостей у житті людини. Теоретичні питання культури, освіти та виховання . 2015. Вип. 52. С. 18–22.
13. Дубовик Ю. М. Характеристика основних морально-вольових якостей особистості. Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Х., 2017. Вип. № 2(82). С. 114–124.
14. Дубовік Ю.М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування морально-вольових якостей учнів. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2018.264 с.
15. Дудчак Ю. Організованість особистості спортивного менеджера. Молода спортивна наука України. Медико-біологічні та психолого-педагогічні аспекти спорт. тренування. 2007. Т. IV. С. 114–117.
16. Євдокимова Д., Качарова В. Прокрастинація як фактор суб'єктивного сприйняття часу. Вісник. 2019. № 1 (39). С. 18 – 22
17. Єрмоменко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед.наук : 13.00.07. К., 2016. 222 с.
18. Желанова В. В. Морально-вольові якості особистості як суттєва детермінанта формування "Навичок ХХІ століття". Науковий вісник

Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 2. С. 99-101.

19. Журавльова О. В. Психологія прокрастинації особистості студента. Дис... д. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» (05 – соціальні та поведінкові науки). Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2020

20. Зімовін О. Гендерні особливості вольової сфери особистості: збірник матеріалів науково-практичної конференції «Гендерна освіта — ресурс розвитку паритетної демократії». Київ. 2011. С. 514-515.

21. Карамушка Л. М. Психологія управління. К., 2003. 344 с.

22. Коцюба О.О., Бут Д.І. Прокрастинація: шляхи профілактики, подолання. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. Збірник наукових праць. Випуск 11 Кривий Ріг 2021. 254 с. с. 21-26.

23. Крайнюк О., Колчина О. Морально-вольові якості студентів-допризовників у процесі фізичного вихованні. Спортивна наука України. 2014. № 6 (64). С. 43–49

24. Мотрук Т. О., Стеценко Д. В. Прокрастинація як інгібітор розвитку успішної особистості. Актуальні питання сучасної психології : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Суми, 15 травня 2014 р.). Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. С. 292–297

25. Назарук Н. В. Проблема вивчення прокрастинації у психології. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Випуск 14. С. 48-54

26. Наход С. А. Предиктори прокрастинації у професійній діяльності фахівців соціономічних професій. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія “Педагогіка і психологія”. 2021. № 1 (21). С. 64 – 72

27. Онищук І. Гендерні відмінності у ставленні юнаків до громадянського шлюбу. Психологічні дослідження: наукові праці студентів

соціально-психологічного факультету. Випуск 4./ за ред.О.Л.Музики, Ю.Ю. Дем'янчук. Житомир.2012. С. 88-90.

28. Онищук І. Гендерні відмінності у ставленні юнаків до громадянського шлюбу. Психологічні дослідження: наукові праці студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 4./ за ред.О.Л.Музики, Ю.Ю. Дем'янчук. Житомир.2012. С. 88-90.

29. Оніпко З.С. Феномен прокрастинації в сучасній психології. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series "Psychology"*. № 2(12), pp. 66-71 (2020)

30. Павелків Р. В. Загальна психологія. К., 2004. 506 с.

31. Павлютенков Є. М. Професійна орієнтація учнів. К.: Рад. школа, 1983. 152 с

32. Партико Т. Б. Загальна психологія : підр. для студ. вищ. навч. закл. / Т. Б. Партико. — К. : “Ін Юре”, 2008. — 416 с.

33. Поуль В.С., Волошенко Л. І. Психологічні умови розвитку вольової поведінки старших дошкільників та молодших школярів: монографія /. Краматорськ : Донецький ОШПО, 2018. С.11-36.; Приходько Ю. О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. К: Каравела, 2016. 328 с

34. Приходько Ю. О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. К: Каравела, 2016. 328 с

35. Рудоманенко Ю.В. Психологічні особливості прокрастинації особистості: позитивні та негативні прояви і наслідки. Дис. ...доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Одеса, 2022

36. Рудоманенко Ю.В. Структура прокрастинації особистості. Проблеми сучасної психології: науковий журнал. Запоріжжя: Видавничий дім 227 «Гельветика». 2020. № 3 (19). С28-38

37. Савченко К. В. Розвиток вольових якостей молодших школярів як умова їх навчальної успішності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. К., 2007. 20 с.

38. Саржевський С. Н. Психологія та патологія емоцій, волі, уваги : навчально-методичний посібник. Запоріжжя, 2017. 72 с.; Трофімова А.Ю., Загурська Е.В. Психологічні особливості емоційно-вольової сфери особистості залежно від професійної спрямованості. Психологія і особистість, вип. 1.№.9.2016. С. 264-277.

39. Светова А. О. Виховання духовно-моральних якостей майбутніх професійних тенісистів : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Луганськ, 2010. 22 с.

40. Семченко Н. О. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Х., 2005. 215 с.

41. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. К., 2000. 260 с.

42. Слученкова, К. А. (2018). Прокрастинация: особенности дефиниций и психологическое содержание. Психология. Историко-критические обзоры и современные исследования, 7(4А), 18–26

43. Соболева С. Академічна прокрастинація як психолого-педагогічна проблема. Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія. 2014. Вип. 34. С. 190–197

44. Старинська О. В. Інтелектуальна ініціативність та рівень розвитку інтелекту дитини. Збірник наукових праць [Бердян. держ. пед. ун-ту]. Серія : психол. науки. Бердянськ, 2006. С. 12–21., с. 12–21

45. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. К.: Академвидав, 2006. 424 с.

46. Татарінов Є.В. Теоретичні підходи до визначення психологічного змісту феномену прокрастинації. Вісник Національного університету оборони України. Питання психології. 2015. №3(46). С.299-304

47. Ткаченко Н.В., Косікова Є.С. Особистісні чинники академічної прокрастинації студентів молодших курсів навчання. Актуальні проблеми психології. Т. XI Випуск 18. С. 305-325

48. Фігура О. В. Формування морально-вольових якостей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі занять східними єдиноборствами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02. Хмельницький, 2002. 200 с.

49. Фриз І. В. Психологічні фактори розвитку особистості. Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія № 12 . Психологічні науки. Збірник наукових праць. Київ. НПУ ім. Драгоманова, 2012, № 38 (62), 234 с., С. 22-30

50. Шавір П. А. Психологія професійного самовизначення в ранній юності. К.: Наука, 1998. 307 с